

Јован Илић

СРБИ У ХРВАТСКОЈ ПРЕ И ПОСЛЕ РАСПАДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

САЖЕТАК: У западном делу Балканског полуострва Срби се први пут спомињу 822. године. Насељавали су пределе источно од реке Цетине, планине Пљешевице и међуречја Уне и Купе. То значи да су знатни делови садашње Републике Хрватске од досељавања Словена на Балканско полуострво били насељени Србима. Главни предели претежно насељени Србима су северозападна Далмација, већи део Лике и Кордуна, Банија, западна Славонија и мањи предели у источној Славонији, западном Срему и Барањи.

Друштвено-политичке прилике за живот Срба у Хрватској махом су биле неповољне. Изузетно неповољне прилике биле су за време Другог светског рата у Независној Држави Хрватској, када су хрватске усташе спроводиле обимни, систематски, свеобухватни и бестијални геноцид, односно етноцид над Србима.

Други геноцид, односно етноцид над Србима у Хрватској извршен је у грађанском етничко-верском рату 1991—1995. године, посебно 1995. године. Тада се у Хрватској нагло разбуктао националистичко-шовинистички, антисрпски покрет и рат. Тамошњи Срби били су присиљени да се бране, те су 19. децембра 1991. године прогласили Републику Српску Крајину. Међутим, хрватске оружане снаге биле су војно јаче. Срби су били поражени и кажњени тоталним уништењем њихове имовине и масовним прогоном. У том суровом грађанско-етничком рату из Хрватске је протерано око 276.000 Срба. Убијено их је неколико хиљада. Уништено је око 40.000 српских кућа и спаљено 380 српских села. Спаљено је или оштећено на стотине српско-православних верских објеката. Вредност уништене и опљачкане српске имовине у Хрватској процењена је на око 30 милијарди евра.

У последњих неколико година из Србије у родни крај, према званичним хрватским подацима вратило око 60.000 избеглих Срба, претежно старијих људи или оних који се враћају да продају имовину и поново напусте Хрватску. У иностранство их се иселило око 40.000. Међутим, Срби повратници и даље живе у врло тешким животним условима, дискриминисани у свим сегментима живота, пре свега у погледу запошљавања.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Срби, Хрвати, Република Хрватска, Република Српска Крајина, Срби избеглице и прогнаници.

УВОД

Република Хрватска налази се већим делом на Балканском полуострву (предели јужно од реке Саве) и мањим делом у Панонској низији (предели северно од Саве). Држава се граничи са Словенијом, Мађарском, Србијом, Црном Гором и Босном и Херцеговином. На југозападу и југу државе је Јадранско море. Површина Републике Хрватске је 56.554 км². Има 4.437.460 становника (2001. година) и просечну густину од 78 стан./км². Историјски посматрано, Република Хрватска се састоји од Хрватске, Далмације и Славоније, којој су придодати Истра, Дубровник и Барања.

ПОРЕКЛО, БРОЈ И ТЕРИТОРИЈАЛНИ РАЗМЕШТАЈ СРБА

У западном делу Балканског полуострва Срби се први пут помињу 822. године.¹ Насељавали су пределе источно од реке Цетине, планине Пљешевице и међуречја Уне и Купе.² То значи да су знатни делови садашње Републике Хрватске од почетка, тј. од досељавања Словена на Балканско полуострво били насељени Србима, односно да је то био српски етнички простор.

Турским продором на Балканско полуострво дошло је до померања Срба и Хрвата према северу, северозападу, западу и југозападу. Збила су се вишевековна војевања на јужнословенским просторима између Турске, на једној страни, и Аустрије, Угарске и Венеције, на другој страни. Та ратовања имала су за последицу велика пустошења тих предела и стварања војнокрајинског система дуж турске границе на Балкану и јужној Панонији.

Да би војнограничарски појас био што безбеднији у односу на Турску и економски што животворнији, аустријске, угарске и млетачке власти подстицале су економским и духовно-политичким погодностима и повластицама досељавање хришћана с југоистока у опустеле или скоро опустеле крајеве северозападне Далмације, Лике, Горског Котара, Кордуна, Баније и Славоније. Међу њима је било Хрвата, али највише Срба. На тај начин Срби су постали већинско становништво у граничном појасу према Босни, од Равних Котара до Саве, и у западној Славонији, од Пакре и Илове до Папука и Билогоре.

Када се, наиме, погледају и анализирају адекватне етничке карте и историјски и статистички подаци, који се односе на период пре Првог светског рата, на период између два светска рата и на период после Другог светског рата, уочава се да Срби на територији Хрватске живе на континуираном простору, почев од ближе околине Задра, Биограда и

¹ Ђ и р к о в и ћ, Сима (1981). *Образовање српске државе*, у: *Историја српског народа*, Прва књига. Београд: СКЗ, стр. 147.

² Ј а н к о в и ћ, Ђорђе (1993). *Етнички пророк Срба на Балкану у средњем веку у светлу археолошких и писаних извора*. Едиција „Етнички простор Срба”, Књига I, Београд: Географски факултет Универзитета у Београду, стр. 26.

Шибеника, преко Равних Котара, Буковице, Книнске Крајине, већег дела Лике, Кордуна и Баније до Саве у Поуњу. То је најпространије подручје у Хрватској насељено Србима.

У овом простору било је 1991. године 11 општина у којима су Срби имали апсолутну већину (општине: Бенковац, Обровац, Книн, Грачац, Доњи Лапац, Кореница, Војнић, Вргинмост, Двор, Глина и Костајница) и седам општина у којима су чинили знатан удео, односно 25—50% од укупног броја становника (општине: Госпић, Огулин, Оточац, Врбовско, Слуњ, Карловац и Петриња). По попису становништва из 1981. године било је у северној Далмацији 101, у Лици и Горском Котару 224 и на Кордуну и Банији 283 српска насеља (Срби 50% и више).³

Друга област у Хрватској с већом концентрацијом Срба налази се у западној Славонији, Мославини и Билогори. Компактна, етнички доминантна српска територија налази се око Окучана и Пакраца, на обронцима Псуња и Папука. Срби су у овом подручју 1981. и 1991. године имали релативну већину у општини Пакрац, а 1981. године и у општини Дарувар. Имали су 1991. године знатан удео у општинама Грубишно Поље и Подравска Слатина. У овом простору било је 1981. године 281 српско насеље. Нажалост, знатан број тих насеља уништила је хрватска војска у антисрпском рату 1991—1995. године. У поменутом рату опустошен је велики број српских насеља и у осталим деловима Хрватске.

Трећа област у Хрватској, у којој је знатна концентрација Срба, запрема источну Славонију, Барању и западни Срем. Овде су 1991. године, у општинама Бели Манастир и Вуковар, Срби имали знатан удео у националној структури становништва. На том простору било је 1981. године 71 српско насеље, и то највише у општинама Осијек, Вуковар и Винковци.

У Хрватској, посматрано просторно, живи и четврта група Срба. Реч је о Србима који живе ван назначених подручја, односно о Србима који живе ван српског етничког простора. У питању су Срби који су се миграционим процесима населили у веће хрватске градове. Они су највише подложни асимилацији, односно католичењу и кроатизацији и врло су застрашени и етно-политички обесправљени. Сада у Европи, а можда и у свету, нема народа који је у трагичнијем правно-политичком, односно егзистенцијалном положају од Срба настањених на територији Хрватске. Заправо, слични су им по егзистенцијалној несигурности Срби Косова и Метохије. Срби у Хрватској су формално-правно (законски) равноправни с Хрватима. Међутим, у свакодневном животу, у пракси, егзистенцијалне разлике међу њима су велике, и то на штету Срба.

У Хрватској је, дакле, 1981. и 1991. године било 11 општина у којима су Срби имали апсолутну већину и 13 општина у којима су они имали знатан удео. Површина прве групе општина је 6.977 км², што износи 12,3% површине Хрватске. Површина друге групе општина је 10.123 км²

³ Илић, Јован (1993). *Број и размештај Срба на територији авнојске Хрватске*. Едиција „Етнички простор Срба”, Књига 3. Београд: Географски факултет Универзитета у Београду, стр. 116.

Табела 1. — Број и територијални (регионални) размештај Срба (без Југословена) у Хрватској у периоду 1948—1991. године

Територија	1948.		1953.		1971.		1981.		1991.		Индекс 1991/1948. 1948=100
	Број	%	Број	%	Број	%	Број	%	Број	%	
Северозападна Далмација	83503	15,4	87095	14,8	93255	14,9	83173	15,6	92213	15,9	110,4
Лика и Горски Котар	81420	15,0	81600	13,9	70168	11,2	54435	10,3	55114	9,5	67,7
Банија и Кордун	134731	24,8	142664	24,2	131076	20,9	110184	20,7	117058	20,1	86,9
Славонија, Барања и Западни Срем	199929	36,7	212098	36,0	227803	36,3	180339	33,9	197209	33,9	98,6
Остали делови Хрватске	44212	8,1	65299	11,1	104487	16,7	103373	19,5	120069	20,6	271,6
Број Срба, укупно	543795	100,0	588756	100,0	626789	100,0	531502	100,0	581663	100,0	107,0

Извор: Ил и Ђ, Јован (1993). *Број и размештај Срба на територији авнојске Хрватске*. Едисија „Етнички простор Срба“, Књига 3. Београд: Географски факултет Универзитета у Београду, стр. 122.

или 17,9% површине Хрватске. Укупна површина обе групе општина је 17.100 км², односно 30,2% површине Хрватске. Цела површина тих општина, међутим, не припада српском етничком простору, пошто на њиховој територији постоје и насеља с хрватском апсолутном већином.

У табели 1 дати су, за период 1948—1991. године, подаци о укупном броју Срба у Хрватској и њихов регионални размештај у тој држави. Реч је, у ствари, о подацима добијеним одговарајућим пописима становништва у бившој СФР Југославији, односно у Републици Хрватској. Број Срба у Хрватској повећан је од 543.795 (1948. године) на 581.663 (1991. године, индекс повећања 107). Бројчано их је било највише 1971. године — 626.789 или 14,2% од укупног броја становника Хрватске (укупан број становника Хрватске 4.426.221), а најмање 1981. године — 531.502 или 11,6% од укупног броја становника Хрватске (укупан број становника Хрватске је 4.601.489).

Те 1981. године многи Срби у Хрватској изјаснили су се као Југословени, неки из страха, а неки из жеље да на тај начин допринесу опстанку заједничке државе Југославије. Табеларни подаци показују да је највише Срба било у Славонији, Барањи и западном Срему, а најмање у Лици и Горском Котару. У тим брдско-планинским пределима остваривало се највеће смањење броја Срба у Хрватској.

Табела 2. — Површина, укупан број и густина становништва, број и процентуални удео Срба у Републици Хрватској, у жупанијама с 5.000 и више Срба и граду Загребу. Попис становништва 31. III 2001. године*

Жупанија	Површина км ²	Број становника	Густина стан/км ²	Срби	
				Број	%
1. Вуковарско-сријемска	2.448	204.768	84	31.644	15,45
2. Осјечко-барањска	4.149	330.506	80	28.866	8,73
3. Сисачко-мославичка	4.448	185.387	42	21.617	11,66
4. Град Загреб	640	779.145	1.217	18.811	2,41
5. Карловачка	3.622	141.787	39	15.651	11,04
6. Приморско-горанска	3.590	305.505	85	15.005	4,91
7. Шибенско-книнска	2.994	112.891	38	10.229	9,06
8. Бјеловарско-билогорска	2.638	133.084	50	9.421	7,08
9. Истарска	2.813	206.344	73	6.613	3,20
10. Вировитичко-подрavsка	2.021	93.389	46	6.612	7,08
11. Личко-сењска	5.350	53.677	10	6.193	11,54
12. Задарска	3.643	162.045	44	5.716	3,53
13. Пожешко-славонска	1.821	85.831	47	5.616	6,54
14. Сплитско-далматинска	4.524	463.676	102	5.520	1,19
15. Бродско-посавска	2.027	176.765	87	5.347	3,02
Свега	46.728	3.343.480	74	192.861	5,61
Република Хрватска укупно	56.554	4.437.460	78	201.631	4,54

* Редослед жупанија урађен је према броју Срба.

Извор: *Попис становништва, кућанства и станова 31. ожујка 2001.* (2003). Статистичко извјешће 1166. Република Хрватска, Државни завод за статистику. Загреб.

У Републици Хрватској 1991. године било је 6697 насеља. У 1071 насељу било је 50% и више Срба. Од тога (1071) Срба је било:

- у 164 насеља 50—74%
- у 775 насеља 79—99%
- у 132 насеља 100%

У 168 насеља било је 500 и више Срба (Табела 3).

Табела 3. — Насеља у Хрватској у којима је било више од 500 Срба (без Југословена) према попису из 1991.

Општина	Насеље	укупно	Срби	у %
Бели Манастир	Бели Манастир	10146	3770	37.1575
Бели Манастир	Биље	3571	572	16.01792
Бели Манастир	Болман	741	586	79.08232
Бели Манастир	Дарда	6751	2289	33.90609
Бели Манастир	Јагодњак	1951	1439	73.75705
Бели Манастир	Каранац	1466	551	37.58527
Бели Манастир	Кнежеви Виногради	2127	674	31.68782
Бели Манастир	Угљеш	653	582	89.12711
Бенковац	Бенковац	3776	2780	73.62288
Бенковац	Бенковачко Село	630	620	98.4127
Бенковац	Бјелина	652	578	88.65031
Бенковац	Бргуд	611	607	99.34534
Бенковац	Буковић	904	895	99.00442
Бенковац	Доње Биљане	1051	1020	97.05043
Бенковац	Доњи Карин	514	504	98.05447
Бенковац	Доњи Кашић	765	757	98.95425
Бенковац	Горње Биљане	1056	1033	97.82197
Бенковац	Ислам Грчки	1139	991	87.00615
Бенковац	Кула Атлагић	913	855	93.64732
Бенковац	Раштевић	1230	570	46.34146
Бенковац	Запужане	547	532	97.25777
Бјеловар	Бјеловар	26926	2590	9.618956
Црес-Лошињ	Мали Лошињ	6566	557	8.483095
Дарувар	Батињани	547	503	91.95612
Дарувар	Дарувар	9748	3083	31.627
Ђаково	Ђаково	20317	732	3.602894
Доњи Лапац	Доњи Лапац	1791	1742	97.2641
Доњи Лапац	Доњи Срб	1098	1059	96.44809
Доњи Михаљац	Доњи Михаљац	6935	510	7.354001
Дрниш	Дрниш	4653	1021	21.94283
Дубровник	Дубровник	49728	4342	8.731499
Дуга Реса	Дуга Реса	7513	567	7.546919
Двор	Двор	2351	1993	84.77244
Двор	Матијевићи	844	800	94.78673
Двор	Рујевац	586	541	92.32082
Гарешница	Гарешница	4308	503	11.67595
Глина	Глина	6933	4831	69.68123
Глина	Мајске Пољане	602	576	95.68106
Глина	Велики Градац	708	683	96.46893
Госпић	Госпић	9025	3243	35.93352
Госпић	Лички Осик	2885	1570	54.41941

Госпић	Медак	563	531	94.31616
Грачац	Грачац	4101	3906	95.24506
Град Загреб	Сесвете	35337	1123	3.177972
Град Загреб	Велика Горица	31614	1893	5.987853
Град Загреб	Загреб	706770	44384	6.279836
Град Загреб	Запрешић	15678	679	4.33091
Грубишно Поље	Грубишно Поље	3501	1294	36.96087
Карловац	Горњи Сјеничак	681	644	94.56681
Карловац	Карловац	59999	14529	24.2154
Карловац	Сјеничак Ласињски	677	632	93.35303
Книн	Биовичино Село	948	944	99.57806
Книн	Бискупија	953	906	95.06821
Книн	Цетина	853	793	92.966
Книн	Цивљане	819	790	96.4591
Книн	Ђеврске	836	817	97.72727
Книн	Ервеник	1570	1526	97.19745
Книн	Голубић	424	1389	97.54213
Книн	Ивошеви	977	956	97.85056
Книн	Кистање	2021	1980	97.9713
Книн	Книн	12331	9867	80.01784
Книн	Ковачић	1185	1025	86.49789
Книн	Мокро Поље	803	801	99.75093
Книн	Орлић	848	844	99.5283
Книн	Отон	699	692	98.99857
Книн	Пађене	561	553	98.57398
Книн	Плавно	1720	1708	99.30233
Книн	Полача	1586	1577	99.43253
Книн	Рамљане	569	559	98.24253
Книн	Смрдеље	530	524	98.86792
Книн	Стрмица	1334	1298	97.30135
Книн	Уздоље	767	766	99.86962
Книн	Врбник	1332	1309	98.27327
Книн	Жагровић	1393	1373	98.56425
Копривница	Копривница	24238	879	3.626537
Костајница	Дубица	2062	794	38.5063
Костајница	Костајница	3480	1889	54.28161
Костајница	Живаја	726	660	90.90909
Кутина	Кутина	14992	1639	10.9325
Нашице	Будимци	880	735	83.52273
Нашице	Нашице	8235	734	8.913175
Нова Градишка	Бодиграји	562	516	91.81495
Нова Градишка	Машић	649	503	77.50385
Нова Градишка	Нова Градишка	14044	2263	16.11364
Нова Градишка	Окучани	2267	1642	72.43052
Новска	Новска	8053	1765	21.9173
Новска	Рајић	1424	805	56.5309
Обровац	Билишане	857	848	98.94982
Обровац	Горњи Карин	876	851	97.14612
Обровац	Мушковци	543	537	98.89503
Обровац	Надвода	750	742	98.93333
Обровац	Обровац	1660	1253	75.48193
Огулин	Огулин	10857	1499	13.80676
Огулин	Плашки	2271	2074	91.32541
Ораховица	Ораховица	4314	771	17.87204

Осијек	Бијело Брдо	2400	1941	80.875
Осијек	Чепин	8745	1050	12.00686
Осијек	Даљ	5515	2882	52.25748
Осијек	Допсин	647	517	79.90726
Осијек	Осијек	104761	15985	15.25854
Осијек	Сарваш	1839	711	38.66232
Осијек	Силаш	680	616	90.58824
Осијек	Тења	7663	4177	54.50868
Оточац	Дољани	548	538	98.17518
Оточац	Горње Врховине	544	521	95.77206
Оточац	Оточац	5404	1259	23.29756
Оточац	Врховине	873	742	84.99427
Оточац	Залужница	518	500	96.5251
Пакрац	Кукуњевац	1082	832	76.89464
Пакрац	Кусоње	1101	891	80.92643
Пакрац	Липик	3725	1499	40.24161
Пакрац	Пакрац	8197	3514	42.86934
Пакрац	Шеовица	588	553	94.04762
Петриња	Лушчани	670	648	96.71642
Петриња	Мошченица	2831	911	32.17944
Петриња	Петриња	18706	8445	45.14594
Подравска Слатина	Подравска Слатина	11416	4270	37.40364
Подравска Слатина	Воћин	1569	1009	64.30848
Пореч	Пореч	7585	503	6.63151
Пула	Пула	62378	5682	9.108981
Ријека	Маринићи	2741	504	18.38745
Ријека	Ријека	167964	18891	11.24705
Ровињ	Ровињ	12910	698	5.406662
Шибеник	Братишковци	582	572	98.28179
Шибеник	Брибир	549	517	94.17122
Шибеник	Чиста Мала	596	560	93.95973
Шибеник	Шибеник	41012	3889	9.48259
Сињ	Отишић	1006	996	99.00596
Сисак	Шаш	735	601	81.76871
Сисак	Сисак	45792	10829	23.64824
Сисак	Суња	2113	536	25.36678
Славонска Пожега	Славонска Пожега	21046	3130	14.87218
Славонски Брод	Славонски Брод	55683	4685	8.413699
Слуњ	Слуњ	2026	582	28.72655
Сплит	Сплит	189388	8492	4.483917
Титова Кореница	Језерце	1004	629	62.6494
Титова Кореница	Титова Кореница	1716	1519	88.51981
Титова Кореница	Удбина	1162	934	80.37866
Вараждин	Вараждин	41846	980	2.34192
Винковци	Габош	746	654	87.66756
Винковци	Маркушица	1371	1260	91.90372
Винковци	Мирковци	3233	2375	73.46118
Винковци	Оролик	864	593	68.63426
Винковци	Острово	884	753	85.181
Винковци	Шидски Бановци	653	636	97.39663
Винковци	Сријемске Лазе	924	871	94.26407
Винковци	Винковци	35347	3763	10.64588
Вировитица	Вировитица	16167	1902	11.76471
Војнић	Купљенско	518	506	97.6834

Војнић	Војишница	636	618	97.16981
Војнић	Војнић	1204	1056	87.70764
Вргинмост	Блатуша	558	547	98.02867
Вргинмост	Пјешчаница	661	651	98.48714
Вргинмост	Славско Поље	752	698	92.81915
Вргинмост	Топуско	1587	1014	63.89414
Вргинмост	Вргинмост	1570	1403	89.36306
Вуковар	Бобота	1881	1769	94.04572
Вуковар	Борово	6442	5146	79.88202
Вуковар	Бршадин	1887	1465	77.63646
Вуковар	Негославци	1682	1594	94.76813
Вуковар	Пачетин	851	753	88.48414
Вуковар	Товарник	3001	670	22.32589
Вуковар	Трпиња	2171	1953	89.95854
Вуковар	Вера	561	514	91.6221
Вуковар	Вуковар	44639	14425	32.31479
Задар	Смоковић	1029	989	96.11273
Задар	Задар	76343	10958	14.35364
Задар	Земуник Горњи	1310	815	62.21374

Извор: Попис становништва. Подаци по општинама и насељима, књига 1, Савезни завод за статистику, Београд 1993.

По попису становништва, који је у Републици Хрватској обављен 31. марта 2001. године, пописано је 201.631 лице српске националности или свега 4,5% од укупног броја становника (табела 2). Тада је највише Срба било у жупанијама: Вуковарско-сријемској (31.644 или 15,45% од укупног броја становника жупаније) и Осјечко-барањској (28.866 или 8,73% од укупног броја становника жупаније). Укупно је у Хрватској било 15 жупанија, укључујући и град Загреб, у којима је појединачно било више од 5.000 Срба. Гледано по градовима и општинама највише је 2001. године Срба било у Загребу (18.811), те у садашњим општинама Вуковар (10.412), Ријека (8.946), Осиек (8.767), Трпиња (5.774) и Карловац (5.076). Интересантни су и врло су илустративни и ови подаци: на територији садашње општине Книн било је 1991. године 19.679, а 2001. године 3.164 лица српске националности или 6,2 пута мање. Одговарајући износи за општину Бенковац су 16.583, 730 и 22,7; Обровац 6.981, 435 и 16,0; Госпић 7.969, 625 и 12,8; Грачац 10.805, 1.523 и 7,1; Петрињу 15.878, 2.809 и 5,7; Пакрац 7.826, 1.514 и 5,2; Глину 13.975, 2.829 и 4,9; итд.⁴

Упоређивањем пописних података о броју Срба у Хрватској за 1991. и 2001. годину уочава се велико смањење њиховог броја и процентуалног удела. Бројчано смањење је 380.032 или 2,9 пута (од 581.663 1991. године на 201.631 2001. године) а смањење процентуалног удела је 2,7 пута (од 12,2% 1991. године на 4,54% 2001. године). Узроци овом великом смањењу броја и удела Срба у Хрватској су бројни и сложени. О њима ће бити говора у тексту који следи.

⁴ Документациони фонд. Библиотека Републичког завода за статистику, Београд 2005.

ИЗГОН СРБА ИЗ ХРВАТСКЕ

Друштвено-политички амбијент за Србе у Хрватској није био стално исти, али је махом био неповољан. На Србе се повољније гледало када је заједно с њима требало савладати веће тешкоће везане за аустријску или мађарску политику према Хрватској (на пример, 1848, 1867, 1903). Леп пример хрватско-српске сарадње остварен је у Хрватско-српској коалицији (1905—1918). Партизански покрет у Хрватској (1941—1945) признао је Србима правно-политичку равноправност с Хрватима. Наиме, у Декларацији о основним правима народа и грађана Хрватске, усвојеној 9. маја 1944. године у Топуском на III заседању ЗАВНОХ-а назначено је: „хрватски и српски народ у Хрватској потпуно су равноправни”. Та одредба наведене Декларације била је саставни део свих устава НР Хрватске и СР Хрватске, од 1947. до 1990. године.⁵

За Србе у Хрватској, међутим, много су дуже трајале неповољне од повољних прилика. Заправо, неповољне прилике различитог садржаја и интензитета стално су постојале. Србима у Хрватској било је изузетно тешко за време Другог светског рата, када су хрватске усташе у Независној Држави Хрватској, заједно са својим нацистичко-фашистичким савезницима, спроводиле обимни, систематски, свеобухватни и бестијални геноцид, односно етноцид над српским народом. Тада су побијене стотине хиљада Срба. Остварено је паклено троструко „ППП” (поклати, покатоличити, протерати Србе).

Други геноцид, односно етноцид над Србима у Хрватској извршен је у грађанском етничко-верском рату 1991—1995. године, посебно 1995. године. У Хрватској је, наиме, националистичко-шовинистички покрет био јаче изражен крајем 60-их година XX века („маспок”). Нагло се разбуктао крајем 80-их и почетком 90-их година XX века. Имао је наглашено антисрпске карактеристике, што је посебно дошло до изражаја у пролеће 1990. године, за време предизборне кампање. За време те кампање према Србима се почео примењивати убитачни метод узнемиравања. Метод се састојао у свакодневном шиканирању, као што је некултурно и агресивно понашање на улици, узнемиравање деце, неизазване туче, пушкарање око кућа, уништавање имовине, силовање и безразложно убиство, итд. То је био битан разлог за побуну и бежанију Срба у Хрватској.

Ево неколико података из новије историје Хрватске који су важни за тамошњи српски народ:

— 6. маја 1990. године на изборима у Хрватској победила је Хрватска демократска заједница (ХДЗ). За време предизборне кампање (и раније) веома су наглашавани самохрватство, свехрватско и србофобија;

— 25. јула 1990. године у Србу (Лика) одржан је Сабор Срба, на коме је основано Српско национално вијеће, усвојена је Декларација о су-

⁵ И л и ћ, Јован (1996). Географски и геополитички положај Републике Српске Крајине, у: *Република Српска Крајина*. Београд: Српско културно друштво „Сава Мркаљ”, Топуско, и СКД „Зора”, Книн, стр. 34.

вереној аутономији Срба у Хрватској и донета је Одлука о спровођењу плебисцита Срба у Хрватској, заказаног за 19. август исте године;

— 17. августа 1990. године Министарство унутрашњих послова Хрватске послало је специјалну јединицу у Бенковац да онемогући спровођење плебисцита. Срби су одговорили отпором и подизањем барикада. Тиме је почео рат за Крајину;

— 12. децембра 1990. у Загребу је Хрватски сабор усвојио нови устав којим се Република Хрватска проглашава националном државом хрватског народа. Срби су из статуса конститутивног народа преведени у статус националне мањине;

— 25. јуна 1991. проглашена је независност Хрватске и Словеније, чиме је фактички нестала СФР Југославија. Истога дана у Борову Селу одржана је велика Народна скупштина Срба из Славоније, Барање и Западног Срема, на којој је конституисана Аутономна Област Славонија, Барања и Западни Срем;

— 19. децембра 1991. (Свети Никола) у Белом Манастиру је Уставотворна скупштина крајинских Срба усвојила Устав и прогласила Републику Српску Крајину (РСК). Книн је постао њен главни град. РСК су територијално чиниле северозападна Далмација, већи део Лике и Кордуна, Банија, мањи део западне Славоније (508 км²), те источна Славонија, Западни Срем и Барања. Имала је површину у износу од 17.028 км² и око 434.000 становника (јун 1993. године).⁶

— 1. маја 1995. хрватска војска и полиција напале су и убрзо заузеле западнославонски део РСК. То је била акција „Бљесак”. Том приликом убијена су 283 српска војника и цивила и појавило се 15.000 избеглица;

— 4. августа 1995. („Црни петак”) почела је и убрзо завршена акција хрватске војске и полиције на главни, западни део РСК (северозападна Далмација, Лика, Кордун, Банија), звана „Олуја”. Тада је фактички нестала РСК. Велики број Срба изгнан је из Хрватске. Обављено је највеће етничко чишћење у Европи после Другог светског рата, на које тзв. међународна заједница (Уједињене нације, Европска унија и др.) није реаговала. Готово у целини је остварена дугочекана жеља великог броја Хрвата — Хрватска без Срба. За време „Олује” убијена су 1.942 лица српске националности. По подацима Документационо-информационог центра „Веритас” из Београда, у периоду 1990—1999. године, убијено је и нестало 6.808 Срба из Хрватске. Регионални распоред страдалих Срба је следећи: северозападна Далмација 1.637, Лика 1.155, Кордун 477, Банија 1.217, западна Славонија 1.095, источна Славонија, Барања и западни Срем 899, остали делови Хрватске 91, страдали Срби из Хрватске у Босни и Херцеговини 237.⁷ Интересантна је чињеница да су војне сна-

⁶ *Република Српска Крајина* (карта и одговарајући текст). Специјално издање бр. 11. Београд: Војска.

⁷ Документационо-информациони центар „Веритас”, са седиштем у Београду, има најпотпунију документацију о страдању Срба у Хрватској од 1990. године до данас. „Веритас” је објавио више публикација о назначеној проблематици, међу којима су најважније:

ге НАТО, као и војни естаблишмент САД, свесрдно помагали антисрпске снаге у грађанском рату у Хрватској и Босни и Херцеговини.⁸ Треба-ло је сломити српски отпор да би се њихов (западни) глобализам што безболније ширио и господарио што већим простором. Срби су за њих били непоуздан и неповољан сарадник и савезник.

Дакле, у рату 1991—1995. године Срби у Хрватској највише су страдали за време акција „Бљесак” и „Олуја”. Међутим, и пре тих акција било је више напада хрватске војске и полиције на РСК, којом приликом су убијени и нестали многи Срби. Почело је 31. марта 1991. године на Плитвицама. Потом следе Борово Село, Задар, Сиск, Пакрачка Пољана, Марино Село, Госпић, итд. Године 1992. и 1993. хрватска војска и полиција извршиле су четири већа напада на РСК, и то: Миљевачки

1) *Српска Зајадна Славонија. Изгон I, мај 1995.* и 2) *Српска Крајина. Изгон II, август 1995.* Књиге су објављене на Цетињу 1998. године. Ево још неколико извора: Водинелић, Владимир (1991). Државни тероризам великохрватске власти. Зборник *Југославија које више нема*, Удружење правника Србије, Београд; Цацић, Петар (1991). *Срби у Хрватској на удару „расне револуције” у XIX и XX веку*. Београд; Старчевић, Вељко и Петковић, Никола (1991). *Хрватска '91. Насиљем и злочиним проишав права*. Београд; Група аутора (1992). *Чињенице о зајадној Славонији*. Пакрац, *Република Српска Крајина. Коријени државности и настајанак*. Музеј града Книна и Архив Крајине-Книн. Книн; Миљковић, Ема (1993). *Република Хрватска — етнички хомогена држава по сваку цену. Етничко чишћење Срба у зајадној Славонији*. Едиција „Етнички простор Срба”, Књига трећа, Географски факултет Универзитета у Београду, Београд; Крстановић, Жарко (1995). *Геноцидом проишав Срба (1992—1994)*, Београд; Паспаљ, Миле (1996). *Албум из Крајине*. „Јавност”, Сарајево; Радуловић, Срђан (1996). *Судбина Крајине*, Београд; Бобетко, Јанко (1996). *Све моје бишке*, Загреб; Штрабац, Саво (1999). *Злочин над Србима на територији Хрватске у периоду 1990—1999*. Београд; Зборник радова: *Срби избеглице, прогонници и расељена лица крајем XX века*. Универзитет у Београду — Центар стратешке студије, Београд 2000; Врцељ, Марко (2002). *Рај за Српску Крајину 1991—1995*. Београд; Ковачевић, Драго (2003). *Крајина у договореном рају*, Београд: Српски демократски форум; Диклић, Момчило (2004). *Српско ишћање у Хрватској 1941—1950*. Удружење Срба из Хрватске и Српско културно друштво „Зора”. Книн—Београд; Група аутора (2004). *Избеглице жртве етничког инжињеринга*. Београд: Хелсиншки одбор за људска права; Штрабац, Саво (2005). *Хроника прогонних Крајишника*. Београд; Зборник радова (2005). *Грађански рај у Хрватској*. Београд: Удружење Срба из Хрватске и СКД „Зора”; *Злочин над српским народом*. Новине Српске радикалне странке „Велика Србија” бр. 2161 (јул 2005), Земун (Београд); Зборник радова (2005). *Геноцид у XX веку на територијама југословенских земаља*. Београд: Музеј жртва геноцида, Крагујевац—Београд, и Институт за новију историју Србије. И у *Војноисторијском гласнику* 1—2/1994, чији је издавач Војноисторијски институт из Београда, има више чланака о проблематици Срба у Хрватској.

⁸ Снаге НАТО уништиле су 4. августа 1995. године у Републици Српској Крајини радаре на Пљешевци и ракетне системе у околини Книна. У исто време бомбардовали су српску избегличку колону у западној Босни. Пре тога (21. новембра 1994) бомбардовали су српске положаје у околини Удбине. Наредно бомбардовање тога војног савеза било је од 24. марта до 9. јуна 1999. године (78 дана) у СР Југославији, нарочито у Србији Обављена су и три бомбардовања Републике Српске (БиХ), и то: 10—11. априла 1994. године бомбардовани су војни положаји у околини Горажда, 5. августа 1994. године војни положаји у околини Сарајева и од 30. августа до 15. септембра 1995. године бомбардовано је више разноврсних локација у Републици Српској. Гледано у целини, извршена су огромна разарања и загађивања животне средине. Било је пуно и људских жртава. Дакле, НАТО је од свог оснивања 1949. године шест пута употребио војну силу и то увек против Срба. Извор: Marković, Brana (1996). *Yugoslav Crisis and the World. Chronology of Events January 1990—December 1993*. Institute of International Politics and Economies. Belgrade, Београд: Информативна служба Министарства спољних послова Србије и Црне Горе.

плато и Перућко језеро код Дрниша (јун 1992), Равни котари код Бенковца (јануар 1993) и Медачки џеп код Госпића (септембар 1993). И у овим акцијама било је пуно српских жртава. Било је, разуме се, жртава и на хрватској страни, јер је то био немилосрдни грађанско-етнички рат.

У суровом грађанско-етичком рату 1991—1995. године из Хрватске је протерано 276.453 лица српске националности. Уништено је око 40.000 српских кућа. Потпуно је спаљено 380 српских села. Опљачкана је или уништена српска имовина, чија је вредност процењена на око 30 милијарди евра.⁹ Срушено (спаљено) је 35, а оштећено 95 српско-православних храмова. Оштећене су две капеле и један манастир. Уништено је 28 парохијских домова, а оштећена су 22. Уништена су два гробља, итд.¹⁰

Напред описана велика несрећа, која је задесила српски народ у Хрватској 90-их година XX века, није случајна. Она је темељно припремана у командно-управљачком врху тамошње државе, па и црквене (римокатоличке) власти и управе. Као потврду овом исказу наводимо неке изјаве председника Хрватске др Фрање Туђмана. Он је изјавио да је срећан што му супруга није Српкиња ни Жидовка. У Загребу је 24. фебруара 1990. године изјавио: „Независна Држава Хрватска није била само пука квислиншка творба и фашистички злочин, већ и израз повјесних тежњи хрватског народа.”¹¹ У августу 1991. године позвао је све Хрвате да буду спремни за општи рат. Изјавио је: „Српско питање у Хрватској биће ријешено тек онда када број Срба сведемо на 3% у укупном пучанству. Ако дође до рата ниједном Србину у Хрватској не гарантујем сигурност.”¹² Тај, и такав Туђман („други Павелић”, како га неки с правом називају) сада у Хрватској ужива велико поштовање.

Наведена жеља председника Хрватске Ф. Туђмана фактички је остварена, пошто је по попису становништва у Хрватској 31. марта 2001. године удео Срба у укупном броју становника Хрватске био свега 4,54% (табела 2). Подаци о верској припадности још су неповољнији. Наиме, по назначеном попису становништва у Хрватској је пописано укупно 195.669 православних верника или 4,41% од укупног броја становника (укупан број становника 4.437.460). Припадника Српске православне цркве било је свега 40.433.¹³ То је чинило 0,91% од укупног броја становника Хрватске, односно 20,66% од укупног броја православних верника.

⁹ Микелић, Борислав (2005). Како је отета Српска Крајина, *Велика Србија*, Август 2005. Београд (Земун): Српска радикална странка.

¹⁰ Милеуснић, Слободан (2004). Кратак преглед историје Српске православне цркве на тлу Крајине и Хрватске. Зборник *Традиционална култура Срба у Српској Крајини и Хрватској*. Београд: Етнографски музеј у Београду, стр. 39—44.

¹¹ Дакић, Миле (1994). *Српске Крајине. Историјски темељи и настајанак*. Книн, стр. 89.

¹² Вучинић, М. Михаило (2004). *Грађански рат у Хрватској 1991—1995*. Београд: Удружење Срба из Крајине и Хрватске. Београд, и Српско културно друштво „Зора”, Книн—Београд, стр. 107.

¹³ Табела 14. *Становништво према вјери по градовима/општинама* (2005). Попис 2001. Загреб, Документациони фонд. Библиотека Републичког завода за статистику, Београд (CD). Када је у питању вероисповедна структура становништва напомињемо да се 391 лице изјаснило као припадник једне од ових шест православних вероисповести: црногорске 44, македонске 211, грчке 46, бугарске 8, румунске 19 и руске 63. Остали су се изјашњавали уопштено као припадници православне вере, а то су углавном били Срби.

Наведени износи су јако ниски и неповољни, а посебно онај о броју и уделу припадника Српске православне цркве. Разлога за такво стање има много. Међу њима преовлађују страх од неповољних догађања и несигурност у свакодневном животу има битно место.

Први бегунци из Хрватске били су студенти, војна лица и њихове породице. Они су почели да беже у Србију 1990. године, када су се у Хрватској јаче манифестовали знаци сецесије и нетрпељивости према Србима. До краја 1991. године у Србији је већ било 45.580 избеглица, од којих 32.957 (72,31%) из Хрватске. Године 1992. из Хрватске је добегло у Србију 23.890 лица, 1993. године 9.829, 1994. године 6.677 и у првој половини 1995. године 9.849 лица. Међутим, највише их је добегло у лето 1995. године, тј. за време злочиначке акције „Олуја”. Тада, односно у другој половини 1995. године, добегло је у Србију 193.359 лица. У првој половини 1996. године добегла су 11.163 лица. Укупно је у назначеном периоду из Хрватске у Србију добегло 290.667 лица или 54,03% од укупног броја добеглих у Србију (укупно је добегло 537.937 лица. Из Босне и Херцеговине их је добегло 232.974 лица или 43,31%).¹⁴

Од наведеног укупног броја избеглих лица из Хрватске у Србију (290.667 лица), Срба је било 276.453 или 95,11%. Дакле, огромна већина. Укупно је у Србију добегло 496.356 Срба, што значи да је на добегле Србе из Хрватске долазило 55,69%. Остали су добегли из Босне и Херцеговине (42,36%), те у малом броју из Словеније и Македоније.¹⁵ Највише добеглих Срба из Хрватске било је из садашњих општина Книн, Бенковац, Петриња, Глина, Грачац и Карловац, те из Града Загреб.¹⁶

Доспеће великог броја избеглица, нарочито 1995. године, изазвало је врло велике и разноврсне тешкоће и проблеме код народа и власти у Србији. Требало је за њих обезбедити смештај, исхрану, здравствену заштиту, школовање деце, итд. Истина, добијена је одговарајућа хуманитарна помоћ од разних домаћих и иностраних хуманитарних организација, али је највећи терет био тада и сада на држави Србији и српском народу. По подацима пописа избеглица из 1996. године, њих 55,2% нашло је смештај код пријатеља и родбине, 19,1% обезбедило је изнајмљени смештај, 10,1% смештено је у колективне центре, 4,7% обезбедило је сопствени смештај, а остали (10,9%) су се сналазили на разне начине.¹⁷

За време пописа становништва у Централној Србији и Војводини, који је обављен 31. марта 2002. године (на Косову и Метохији није било пописа становништва услед неповољних безбедоносно-политичких прилика), пописано је 379.135 избеглица. Од тог броја Срба је било 351.062 или 92,60% (табела 3). Највише је било добеглих Срба из Хрватске —

¹⁴ *Попис избеглица и других ратом угрожених лица у Савезној Републици Југославији* (1996). UNHCR — Високи комесаријат Уједињених нација за избеглице, Београд: Комесаријат за избеглице Републике Србије, Београд, и Комесаријат за расељена лица Републике Црне Горе, Подгорица, стр. 34.

¹⁵ *Наведено дело*, стр. 41.

¹⁶ Документациони фонд. Библиотека Републичког завода за статистику, Београд, 2005.

¹⁷ *Попис избеглица и других ратом угрожених лица у Савезној Републици Југославији*, стр. 43.

Табела 4. — Број, територијални размештај и национални састав избеглица у Централној Србији и Војводини. Стање: 31. март 2002. год.*

Територија	Избегли Срби из:				Избеглице друге и непознате етничке припадности из:			
	Укупно	Свега	Босне и Херцеговине	Хрватске републике из бивше СФРЈ	Свега	Босне и Херцеговине	Хрватске републике из бивше СФРЈ	Других република из бивше СФРЈ
Република Србија	379.135	351.062	121.524	218.383	28.073	9.945	14.742	3.386
Централна Србија	192.672	178.336	68.876	100.785	14.336	5.567	6.320	2.449
Војводина	186.463	172.726	52.648	117.598	13.737	4.378	8.422	937
Град Београд	111.300	103.786	37.528	63.584	7.514	2.886	3.859	769
Општине: Вождовац	8.690	7.999	3.057	4.733	691	226	396	69
Грошка	5.991	5.779	1.782	3.897	100	68	123	21
Звездара	7.756	7.136	3.109	3.800	620	251	303	66
Земун	21.835	20.731	5.625	14.759	347	385	630	89
Нови Београд	16.028	14.434	6.090	7.702	642	649	764	181
Палиула	11.286	10.565	3.786	6.566	721	284	350	87
Раковица	5.656	5.325	2.006	3.204	331	120	184	27
Чукарица	13.977	13.096	5.123	7.662	881	354	429	98
Бачка Паланка	5.997	5.596	2.964	2.579	401	107	284	10
Зрењанин	7.252	6.668	2.702	3.836	584	234	308	42
Ипђија	10.444	9.952	1.653	8.216	492	117	359	16
Нови Сад, град	37.599	35.036	14.907	19.608	2.563	1.028	1.397	138
Панчево	8.294	7.511	2.066	5.255	783	236	368	179
Рума	9.859	9.376	1.855	7.457	483	114	353	16
Сомбор	11.912	10.754	1.627	9.032	1.158	264	847	47
Сремска Митровица	7.348	6.891	2.362	4.404	457	170	256	31
Стара Пазова	12.582	12.071	2.590	9.364	511	132	354	25
Суботица	9.534	8.202	2.749	5.385	1.332	494	719	119
Шид	9.133	8.606	1.079	7.399	527	81	434	12
Лозница	5.645	5.481	4.389	860	164	92	61	11
Шабац	7.001	6.592	2.690	3.730	409	199	201	0

* Попис избеглица извршен је приликом пописа становништва у Републици Србији, који је обављен 31. марта 2002. године. Нема пописа за Покрајину Косово и Метохију, пошто у том делу Србије, због неповољних политичких и војнобезбедносних разлога, није обављен попис становништва. Узете су у обзир општине у којима је пописано 5.000 и више избеглих Срба. Извор: *Избеглички коридор у Србији према подацима пописа становништва 2002. године*, Министарство за људска и мањинска права Србије и Црне Горе, Београд 2004, стр. 39—41.

218.383 или 62,21% од укупног броја добеглих Срба у Србију (из Босне и Херцеговине их је добегло 121.524 или 34,62%). Од наведеног броја добеглих Срба (218.383) у Војводину их је добегло 117.598 (53,85%), а у Централну Србију 100.785 (46,15%). Највише је добеглих Срба пописано у Граду Београду — 63.584 (29,12%), и то највише у општинама Земун (14.759), Нови Београд (7.702) и Чукарица (7.662). У Војводини највише је било добеглих Срба из Хрватске у Новом Саду (19.608), те у општинама Стара Пазова (9.364), Сомбор (9.032) и Инђија (8.216) (табела 4).

Колико сада има избеглих Срба из Хрватске у Србији и колико уопште има Срба у Хрватској, тешко је утврдити пошто су статистички извори различити и непоуздани. Такође се не зна тачно колико се Срба избеглица вратило у Хрватску, у родни крај, а колико их се одселило у иностранство. По подацима Комесаријата за избеглице Републике Србије, Београд, и Српског демократског форума, Београд, из Србије се у Хрватску вратило око 60.000 избеглих Срба, а у иностранство их се одселило око 40.000. Највише их се одселило у САД, Канаду и Аустралију, те у Немачку, Француску и Велику Британију. Има их још доста који би желели да се одсеље „напоље”, али се до такве могућности тешко долази.

Срби из Хрватске, повратници у родни крај, па и велики број осталих (домицилних) Срба, живе у врло тешким животним условима. Имовина Срба у Хрватској увелико је уништена, оштећена, запуштена (обрадиво земљиште) или узурпирана (куће, станови, занатске и трговинске радње и др.). Наиме, велики број неуништених српских кућа и станова запосели су домицилни Хрвати (бивши суседи) или досељени Хрвати из Босне. Њих садашња хрватска власт споро исељава, односно врло споро и тешко Срби повратници долазе до своје имовине или станова на које имају станарско право. Но, најтрагичније је то што и сам живот Срба није безбедан. Као пример наводимо убиство старца (81 година) Душана Видића из Карина (Далмација), који је убијен у родном месту 18. маја 2005. године.¹⁸ Истина, стање се у правно-политичком погледу и у свакодневном животу поправља, али споро и недовољно. То значи да би хрватска државна власт на свим нивоима требало да уради много више да би Срби у Хрватској били стварно равноправни с Хрватима у свим секторима и сегментима живота и живљења.

ЗАКЉУЧАК

Република Хрватска налази се већим делом на Балканском полуострву и мањим делом у Панонској низији. У западном делу Балканског полуострва Срби се први пут спомињу 822. године. Насељавали су пределе источно од реке Цетине, планине Пљешевице и међуречја Уне и Купе. То значи да су знатни делови садашње Републике Хрватске од до-

¹⁸ Злочин у Карину (2005). *Билтен* број 85, мај, Београд: Документационо-информациони центар „Веритас”.

сељавања Словена на Балканско полуострво били насељени Србима. Главни предели претежно насељени Србима су северозападна Далмација, већи део Лике и Кордуна, Банија, западна Славонија и мањи предели у источној Славонији, западном Срему и Барањи.

Друштвено-политичке прилике за живот Срба у Хрватској махом су биле неповољне. На Србе се повољније гледало кад је заједно с њима требало савладати веће тешкоће везане за аустријску или мађарску политику према Хрватској (на пример, 1848, 1867, 1903). Леп пример хрватско-српске сарадње остварен је у Хрватско-српској коалицији (1905—1818). Партизански покрет у Хрватској (1941—1945) признао је Србима правно-политичку равноправност с Хрватима. Изузетно неповољне прилике биле су за време Другог светског рата у Независној Држави Хрватској, када су хрватско-муслиманске усташе спроводиле обимни, систематски, свеобухватни и бестијални геноцид, односно етноцид над Србима.

Други геноцид, односно етноцид над Србима у Хрватској извршен је у грађанском етничко-верском рату 1991—1995. године, посебно 1995. године. Тада се у Хрватској нагло разбуктао националистичко-шовинистички, антисрпски покрет и рат. Тамошњи Срби били су присиљени да се бране, те су 19. децембра 1991. године у Книну прогласили Републику Српску Крајину. Међутим, хрватске оружане снаге биле су војно јаче. Срби су били поражени и кажњени тоталним уништењем њихове имовине и масовним прогоном. У том суровом грађанско-етничком рату из Хрватске је протерано око 276.000 Срба. Убијено их је неколико хиљада. Уништено је око 40.000 српских кућа и спаљено 380 српских села. Спаљено је или оштећено на стотине српско-православних верских објеката. Вредност уништене и опљачкане српске имовине у Хрватској процењена је на око 30 милијарди евра.

У последњих неколико година правно-политичко и безбедоносно стање у Хрватској је побољшано, те се из Србије у родни крај вратило око 60.000 избеглих Срба. У иностранство их се иселило око 40.000. Међутим, Срби повратници и даље живе у врло тешким животним условима. То значи да би хрватска државна власт на свим нивоима требало да уради много више на свеукупном побољшању животних услова Срба, иначе држављана Републике Хрватске, да би они били стварно равноправни с Хрватима у свим секторима и сегментима живота.

THE SERBS IN CROATIA BEFORE AND AFTER THE
BREAK-UP OF YUGOSLAVIA

by

Jovan Ilić

Summary

The Serbs are first mentioned in the west part of the Balkan peninsula in 822. They populated the regions east of the river Cetina, mountain Plješevica and the area between the rivers Una and Kupa. It means that the significant part of the present Republic of Croatia had been populated by the Serbs since the settlement of the Slavs. The main regions mostly populated by the Serbs were north-west Dalmatia, the larger part of Lika and Kordun, Banija, west Slavonia and smaller sections in east Slavonia, west Srem and Baranya.

Social-political circumstances for the life of the Serbs in Croatia were mostly very unfavourable. Extremely unfavourable circumstances were during World War II in The Independent State of Croatia, when the Croatian ustasha fighters carried out an extensive, systematic, comprehensive and bestial genocide, that is ethnocide over the Serbs.

The second genocide, that is ethnocide over the Serbs in Croatia was carried out in the civil ethnic-religious war 1991—1995, specially in 1995. In these years, the nationalist-chauvinist, antiserbian movement and war suddenly flared up in Croatia. The Serbs living there were forced to defend, so on December 19, 1991 they proclaimed The Republic of Srpska Krajina. However, the Croatian armed forces were military stronger. The Serbs were defeated and punished by the total destruction of their property and mass expulsion. In that cruel civil-ethnic war, about 276.000 Serbs were expelled from Croatia, several thousand of them were killed. About 40.000 Serbian houses were destroyed and 380 Serbian villages were burnt. Hundreds of Serbian-Orthodox religious edifices were burnt or destroyed. The value of the destroyed or plundered Serbian property in Croatia was estimated at about 30 billion euros.

According to the official Croatian data, in the last several years about 60.000 Serbs-refugees returned from Serbia to their native land, mostly older persons or those who returned to sell their property and leave Croatia again. About 40.000 of them went to live abroad. However, the Serbs-returnees still live in very difficult conditions, discriminated in all segments of life, primarily when it comes to employment.